

Az információs- társadalom átmenete a tudástársadalomba

file:KIVA-KO.doc

2001, május 12.

Csorba József:

A korszellemről - az információ és tudás regénye

A szóban forgó könyv kapcsán először helyzetmeghatározásra van szükség, minthogy Mo-on ma nincs intézményes tudás, nincs tudományos konszenzus, nincsenek szintézis-teremtő törekvések. Ellenben itt van egy új információs tér és/vagy rend, árad az információ, nagy automatizált (csillagászati, meteorológiai, távérzékelő stb.) számítógépes rendszerek rögzítenek egyre növekvő információtömeget, amelynek maradéktalan feldolgozására még csak nem is gondolhatunk. Az új tudást megalapozó ismerettárak készítésénél tartunk. Ezzel egyidőben az információtársadalom-paradigma törvénye szellemében az információtudomány mint rendszerszemléletű kritikai tudomány jelentős befolyással van az állam-, gazdaság- és politikaelméletekre, többé már semmi sem az, ami.

Magyarországon, a legmagasabb egy főre jutó információs- és tudástársadalom-retorika országában nincs az információtudományos igényt kielégítő tudományosság. Az akadémiai szellemet az informatika „kisgömböc-szemlélete” uralja, a definíciós szemlélet tudatos mellőzésével. Mindezt megtetézi a szintézisigény hiánya, hogy az információáradással kapcsolatos rengeteg nyitott kérdést/fejleményt a korba, a tudományosságba, a mindennapi élethelyzetek kezelhetőségét biztosítandó a tapasztalatba ágyazzák, az ismeretek összerendezését elvégezzék, mert az a legfőbb merkantilista szellemet sértené. A Stratégia-Kutató Intézet számos kezdeményezést szentelt az említett hiányok pótlására, konferenciákkal, műhelytalálkozókkal, könyvekkel, folyóiratkiadással stb.

A tudástársadalom filozófiája

„... feltűnően van a „kontextuspolitika”, és talán ez lesz a posztmodern politikacsínálás uralkodó formája.”

Kiss Endre az információs, ill. tudástársadalom és -gazdaság filozófiai alapjainak, lényegének lehetséges magyarázatával a hiányt próbálja betölteni. Ami már önmagában is dicséretes, hisz a mai magyar közegben tudományos elismerés nem jár ilyen fáradozásért. Ám ennél többre is vállalkozik, amikor a sajátos magyar fejlődést viszi be az információtársadalom-paradigma modell szerinti magyar monetarizmusba. A mögöttes tudás itt a (kommunikációs kompetencia révén) a posztmodernizmus összefüggésekbe ágyazásával jön létre: tudomány, művészet, filozófia után a posztmodern mint az új technológiák kora. A „technológiai érzés” megfogalmazásával kordiagnózist teremteni, a jetermelő gazdaság és társadalom mentén.²

Kiss Endrét olvasva több revíziót kell végzeni a kialakult világnézetünk és ismeretelméleti

(nézet)rendszerünk megalapozottságát illetően. Először, a közgazdasági mint társadalomtudományi és a filozófiai mint szintézisigényű háttér találkozása világosan megmutatja a neoliberális elméletek és politikák csapdahelyzeteit. A keynesiánus munkanélküliség csapdáját (a teljes foglalkoztatás feladása, 1970-es évek), az alacsony bér - alacsony termelékenység viszony csapdáját, a fiskális csapda bezárulását (alacsonyabb adók és a növekvő szociális-jóléti kiadások viszony távlata), majd a szociális elosztás csapdáját. A jellemző csapdahelyzetek egymást erősítő hatásaival a következményként megjelenő gazdaságpolitikával kapcsolatban az a hamis hit, hogy az infláció ellenőrzése, a keresletvezérelt politika, általában a politikai beavatkozások külön-külön is sikeresek lesznek.

Másodsor, a posztmodern szemlélet és a gyorsan fejlődő intellektuális információészlelési, -kezelési (kognitív) készségeink találkozása hatalmas zavarokat okoz. Ebből következően az évtizedekre kitekintő új nyelvstratégia, ill. új médianorma kidolgozása nem készíthető tovább. A tudomány és technológia társadalomképének, a tudománypolitikának, a tudomány- és technológiapercepciónak átpolitizáltsága (jellemzően baloldali szociológiai szemlélete) uralja az értékelést. A korszellem szerint a technológiai értékrend alaptípusaiban kultúrpeszsimista (modernizációellenes), a modernizált hedonista (élvezetvezérelte individualista), a feltörekvő technokrata-liberális (ez lett volna a magyar reformszocializmus zászlóvivője), az aszketikus (konzervatív elit), a hagyományos polgári (konvencionalitás és konformitás), vagy a pragmatikus realista (közép, kispolgár) helyzetmeghatározása egyformán hamissá vált.³

Harmadszor, az előbbiekből következően formálódó „rossz demokrácia”-szemlélet a liberális demokrácia egyre nyilvánvalóbb válságáról: az „állam”, „kormány”, „demokrácia a 21. században” minősítések mindegyike az államról szól továbbra is, vagyis az összegzett ismeretek szembesíthetik a „liberális demokrácia” apologétáit a valósággal. Az „ultraradikális laissez faire államideológia” ellenmondása, a „piac uralmának” a liberális demokráciával szemben nem kiegészítő, hanem alternatív volta (!) szembesíti a legfejlettebb országokban élőket, de a tudományos, erkölcsi és egzisztenciális válságban lévő magyar értelmiséget is a valósággal. Éppen a befolyásolásra alkalmas foglalkozások túlszaporodása jelzi a liberális demokráciákban nyilvánvaló hazugságot, ti. hogy a gazdasági rendszer, a politikai rendszer és a társadalom alapjainak megrendülése nélkül további tere lehet az információ-és tudásbázisokat kvázikaotikus struktúrákká változtató liberalizmusnak.⁴

A magyar posztmodern szellemben világképünket egy szabadelvű liberális közgazda, tudós látja-láttatja legszemléletesebben, amikor szóvá teszi, hogy a tájékozatlanság, az avított formák kedvelése, az új ismeretek mellőzése, és a folyamatosan túlélő hagyomány jellemez minket, de a mai millennium egy 200 éves korszak lezárulása: a gazdaság logikája és a kultúra

mindent összefűző viszonyai merőben mások lettek. Tulajdonképpen Schumpeter mondását idézi, aki szerint a szocializmus kulturális árnyéka vetül az új társadalomra évtizedekig: a most nem jó, a közeljövő nem annyira rossz, a távolabbi jövő nagy gondjai már láthatók, s „akkor akarjuk megvalósítani a polgári társadalom előnyeit, amikor fölöttük már eljárt az idő”!⁵

Víziók és elméletek a tudástársadalomról

*A tér analízisének új fázisába értünk,
amely a téridővel függ össze.*⁶

Az információ társadalmiasítása, a technológiai szemlélet kinövése után kezd rendeződni az információdömping (mint jórészt értéktelen), aminek útja a világ mint információ (re) definiálása, mint pl. információhordozók (könyvek), információ(rak)tárak (könyvtárak), információszolgáltatók (egyetemek) és így tovább. Az „infoprefixáció” mint jelenség új (cselekvéssé konvertálható) fogalmakat gerjeszt, mint pl az „infotainment”, az „infomatics”, az „info(r)mating” vagy az „infomediary”. Az új modellezés a Toffler-féle gondolat továbbfejlesztése nyomán formálódik, az ún. hatdimenziós szemlélet összetevői a demassification, a decentralization, a denationalization, a despacialization, a disintermediation, valamint a disaggregation. Az infoentuziasmusnak vége, elmúlt a McLuhan-féle információs romantika, megkezdődött az információ újkora.⁷ Erről szól Varga Csaba kitekintése mint mögöttes tudás, amit első olvasatra egy „gyakorlatelméleti” infoszociográfiaként veszünk kézbe (már aki hagyományos könyvként kapja meg), s ami egy információtérképként kihajtogatható téranalízis arról, hogy az információs és tudástársadalom térszerkezete miként szerveződik.

Varga Csabát olvasva a korszellem a tudásszakadékról szól, s hogy a megoldáshoz, a folyamatos és eredményes innovációhoz három dolog kell, úgymint a tudásfejlesztés, a tudáskészségeket birtoklók egymást kölcsönösen megtermékenyítő eszmecseréje, és a jó kormányzás. A mögöttes tudásban a jó kormányzás titka, hogy a kormány segíti a tudásfejlesztést, a tudásgazdaság pedig segíti a kormányt (a gyenge kormány és a tőkehiány végzetes lehet). A közgazdászok nem hisznek a „skill-biased technological change” erejében, de a sikerekben a technológia, az oktatás és a változó családmódel szerepét elismerik. A minősített információs társadalmak (mint az USA) a szakértelem emelésére kétszer annyit költenek, mint a többi vezető ország, amellet 18-20 éves korig távol tartják a fiatalokat a munkaerőpiactól (e korosztályok 40-60%-a munkanélküli pl. az EU-ban?!). Az új amerikai társadalom kulcsa az „advanced credit society”-paradigma, amelyet az oktatás társadalmi hitelezése jellemez, s ami jártasságot és tartást ad a fiataloknak.⁸

A fejlődés térszerkezetét illetően az információ (internet) korában a technológiai forradalom mint drive biztosítja az embereknek, hogy bárhol élhetnek. Nem kell a korábban jellemző,

nyersanyagtermelő helyekre és közlekedési csomópontokra települni, hanem ahol a sokat idézett „niche” van „in the New Economic Order”. A dinamikus térszerkezetet már nem a homogén középosztályi elővárosi település jellemzi, hanem a dinamikus, kulturálisan sokszínű városi miliő. Jellemző településszerveződések a regionalitásokban, lokalitásokban egy igen eredeti osztályozás szerint a „midopolis” (középosztályi szuburbia, amit már előregedő lakosság jellemez), a „nerdistan” (a jó iskolák és biztonságos utcák köré szerveződött, a high-tech munkaerőt vállalkozni és szórakozni vonzó terek), ill. a „Valhalla” (ahova a nagyon gazdagok visszavonulnak, bár még dolgoznak): mindehhez jelentős pesszimista körítés is társul, ami a települések jövőjére vonatkozik.⁹

Varga Csaba munkája ellentéte a ma divatos posztmodern megközelítéssel íródott műveknek. Az információs társadalom szakaszai, mint a globalizmus és monetarizmus, a menedzserizmus és a médiagazdaság, a hálózati gazdaság kibontakozása a posztmodern gazdaságelméletben nem találták meg adekvát leírásukat. S ahogy korábban az információgazdaságot a posztindusztriális társadalom szakaszaként, úgy most a tudástársadalmat látják az információs társadalom paradigma érettebb szakaszának a tudásipar kibontakozásaként. A tudástársadalom filozófiájától a tudásmenedzsment mibenlétéig terjedő fogalmi építkezés azonban az információtudomány megszilárdulását jelenti, az információmenedzsment konceptualizálása a tudás definíciójával, a tudás mint szervezeti tőke szemlélésével, a tudás piac politikai gazdaságtanával, a tudástermeléssel, a tudáskodifikáció alapjaival, a tudástranszferrel és tudástárakkal stb. tőkéletesedett, lassan halomba döntögetve korunk állam-, politika- és gazdaságelméleteit.¹⁰

hivatkozások:

1. Heller Ágnes - Fehér Ferenc: A modernitás ingája és a posztmodern politika. T-Twins, 1993./ifti
2. Abban az értelemben, ahogy a filozófia birtokba veszi az információtudományos tudást az információgazdaság uralta társadalomban, utalás Pethő,B.: Technikai civilizáció és lélek. (Belépő a 21. századba. Platon Könyvkiadó'2000, p.194/ifti) című műre.
3. A hazai felvétel (szonda-ipsos, 1998) előfeltevései nemzetközi rutinok szerint szűkített társadalomképet produkáltak, amelyből inkább a tájékozatlanság és/vagy túlértékelés tűnik elő, mint az információtudatosság vagy -érzékenység. in: Tamás,P.: A tudomány és a technológia társadalmi képe az 1990-es évek Mo-án. OM'2000, p.128/ifti.
4. Idézett Hobsbawn-interjú a liberális demokrácia jövőjéről. = mti/ nszab'2001,04.28. p.21,24./ifti.
5. Idézett Bródy-interjú. mti/mh'2001,02.24.p.14./ifti.
6. Virilio,P.: Tiszta háború. Balassi Kiadó, 1993./ifti
7. Ahogy azt a hivatkozott művekben tárgyalják. in: Brown,J.,S.: Duguid,P.: The Social Life of Information. = harvard business school press'2000, p.20/ifti/mn'2001,04.23.p.15./nyelvünk és kultúránk'2001/1.sz. p.54-56./ifti
8. Hivatkozás foreign affairs'2001/2.sz.p.107-117./ifti-//valamint EconomicReport of the President, 2000.)GPO'2000,p.432//ill. Challenge'2000/6.sz. p.115-122./ifti.-
9. Hivatkozás Kotkin,J.: The New Geography. How the digital revolution is reshaping the american landscape.)random house'2000,p.242/valamint business week'2000/1024.sz./ifti-
10. Hivatkozás Davenport,T.H.: Prusak,L.: Tudásmenedzsment.Kossuth,'2001, p.196/ifti-, valamint Kiss,E.: Varga Csaba szóban forgó könyve.